

Lunski les, drugič

avtor **Niko TORELLI**, Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana

Pred leti sem že pisal o lunskem lesu (Les 54 (1-2):19-20), vendar zanimanje za bledo "lažnjivko" (lat. *luna mendax*) nikakor ne jenjuje.

Lunski ali lunarni les (nem. *Mondholz*, *Mondphasenholz*, *mondgeschlägertes Holz*, *mondgeschlagenes Holz*, angl. *moontimber*) je les, posekan ob "pravem času", t.j. v času, kot ga narekujejo lunine mene in zodiakalna znamenja ali pa kar fiksni datumi.

Če sledimo *Zapisu* neugotovljive starosti o sekanju in redčenju gozda, kot ga je napisal tirolski kolar Michael Ober in l. 1912 prepisal Josef Schmutzer (iz Paungger in Poppe, 1991), potem velja:

1. Primerni dnevi za redčenje so 3. aprila, 30. julija in na dan sv. Ahacija, še posebej, če so pri pojemajoči luni ali na dan naše Gospe.
2. Les za orodja in pohištvo naj bi sekali v prvih osmih dneh po decembrskem mlaju v Vodnarju ali Ribah. Tedaj naj bi les ostal "zaliman" oz. "skupaj zlepljen", tj. ostal naj bi jeder, dimenzijsko stabilen in se ne vežil. Ugodni termin naj bi bil tudi čas, ko sovpadata mlaj in Škorpion (predvsem v novembru). Pravi čas za posek "ta pravega ali delavnega lesa" naj bi bil tudi 26. februarja pri pojemajoči luni, še posebej, če je luna v znamenju Raka.

3. Les ne bo trohnel niti gnil, če ga bomo posekali v zadnjih dveh dneh marca, če luna pojema ali v znamenju Rib. Položaj se ne ponovi vsako leto. Primerni termini naj bi bili tudi 7., 25. in 31. januar ter 1. in 2. februar. Les, posekan na dan novega leta in v obdobju od 31. januarja do 2. februarja, bo s starostjo vse trši. Na takšnem lesu naj bi stale Benetke! Uporabljali naj bi ga tudi za obnovo načetih temeljev. Za vodne gradnje naj bi bil primeren tudi les, posekan v toplih dneh ob rastoči luni. Tedaj naj bi bil prepojen s sokovi in primeren z

takojšnje vgradnjo.

4. Lunski les naj ne bi gorel, še posebej, če je bil posekan 1. marca po sončnem zahodu! Odporen proti ognju naj bi bil bojda tudi les, posekan ob mlaju in v znamenju Tehtnice ali pa ob decembrskem mlaju in dva dneva pred marčnim mlajem.
5. Les, posekan na dan sv. Tomaža (21. 12.) med 11. in 12. uro, naj se ne bi krčil! Tudi sicer je to najboljši dan za posek. Po tem dnevu naj bi -z nekaj izjemami- v zimskem času sekali les le še v času pojemajoče lune. Druga možnost za sekanje lesa, ki se ne krči, naj bi bili februarški večeri ob pojemajoči luni, 27. september, trije dnevi po mlaju in Marijini dnevi (15. avgust in 8 september), če sovpadajo z Rakom. Krčil naj se ne bi tudi les, posekan ob mlaju v znamenju Tehtnice. Les, posekan v februarju po sončnem zahodu, bo s starostjo vse trši.
6. Najboljša drva bomo pripravili v oktobru v času od mlaja do prvega krajca. Po drugem viru bi se moral les za kurjavo sekati po zimskem sončnem obratu (zimski solsticij, 21. december) pri pojemajoči luni.
7. Žagan les bo najboljši, če ga bomo sekali v času rastoče lune v Ribah.

Tedaj mu škodljivci ne pridejo do živega. Ribe so v rastoči luni le od septembra do marca.

8. Les za mostove, ladje, čolne in les, ki se plavi, naj se seka pri pojema-joči luni v enem od znamenj vode (Ribe, Rak). Tedaj posekani les ne gnije in ne trohni in je varen. Najprimernejši čas za sekanje lesa za mostove je mlaj v Raku.
9. Les za pode in orodje naj se seka v Škorpionu, ki je skoraj vedno pred polno luno.
10. Les, posekan pred novembrskim mlajem, ne bo "deloval" in ne bo pokal. Pokal naj ne bi tudi les, posekan 25. marca, 29. junija in 31. decembra. Pri tem je treba paziti, da drevo pade po bregu navzdol. Če sekamo na ravnem terenu, krošnje ne odstranimo, da odtečejo sokovi proti vrhu. Če moramo les vgraditi brez predhodnega sušenja, ga moramo posekati 24. junija med 11. in 12. uro dopoldne (v poletnem času med 12. in 13. uro!). To je bil nekoč poseben čas: drvarji so množično odhajali v gozd, podirali eno uro in prenehali ob opoldanskem zvonjenju. Če je tedaj luna v znamenju Raka, potem je to tudi najboljši čas za izdelavo lesa za mostove.
11. In še presenetljiv podatek: jelke, ki jih posekamo tri dni pred enajstim ščipom v letu (pretežno v novembru), zelo dolgo zadržijo iglice. Včasih so takšna drevesca označili z "luninim žigom". Če že ne morete posekati svojega drevesca na ta dan, potem ga vsekakor posekajte v času rastoče lune.

Sečne termine "starih kmetijskih pravil" (*alte Bauernregeln*) lahko razvrstimo v tri skupine: (1) v lunske termine, ki upoštevajo lunine mene, (2) termine,

ki upoštevajo poleg lunacije še zodiakalna znamenja in (3) v koledarske termine, ki ne upoštevajo luninih men niti zodiakalnih znamenj.

Vpliv lune na življenje naj bi bil kompleksen. Luna ima sedem stanj (položajev in oblik) z domnevnimi ustreznimi "impulzi", ki vplivajo na živa bitja: (1) mlaj, (2) rastoča luna, (3) ščip, (4) pojemajoča luna, (5) položaj v zodiaku, (6) "dviganje" in (7) "padanje" lune.

Oglejmo splošno naravo vpliva posameznih luninih impulzov:

1. Mlaj pomeni začetek novega, začetek rasti in začetek izpolnjevanja davnih načrtov. Zdaj začeto uresničevanje zamisli obeta uspeh.
2. Rastoča luna podpira razvoj, rast, načrtovanje in spremembo. Čas je primeren za intenzivne aktivnosti, ni pa primeren za načrtovanje in razmišljanje. Za kar ste se odločili ali začeli ob mlaju, se zdaj razvija in počasi dozoreva. To je krepi-čno obdobje, ki nas napravlja odporne. Končamo lahko neso-glasja in spore. Bolni lahko upajo na ozdravitev.
3. Pojemajoča luna pomeni ločitev, slovo, preteklost, oddaljevanje, zapuščanje, zato se je v tem času dobro lotiti takšnih tem. Čas je ugoden za preverjanje stvari, ni pa preveč primeren za intenzivne dejavnosti. S praktičnega vidika je obdobje pojemajoče lune primer-no tudi za odstranjevanje madežev (!) in za "urejevanje" lastne duše, kar bi lahko pomenilo opuščanje utvar. Velja tudi kot primeren čas za opuščanje razvad, npr. kajenja!
4. Ščip pomeni zaključeno rast, torej zrelost in uresničenje. Kar v nas že dlje časa dozoreva in kipi, zdaj izbruhne na dan. Pri tem ne gre vselej za plemenita čustva. V tem

času je moč opaziti veliko agresivnega vedenja, kulminira pa tudi spolno hrepenenje. Čas je primeren za končanje stvari in ne za njihovo začenjanje.

5. Zodiakalnimi znamenji postane stvar še bolj zamotana. Za razliko od sonca, ki je –gledano z zemlje – po en mesec v enem od zodiakalnih ozvezdij (vsakdo ve, v katerem znamenju je bil rojen), je luna v vsakem znamenju le približno dva dneva in pol! Po karakterju jih ločimo v ognjena, zemeljska, zračna in vodna znamenja. Naj opišem le vpliv znamenj, ki jih omenja *Zapis*. Rak (lat. *cancer*) je vodno znamenje. Luna v Raku predstavlja še prav posebej vlažno in plodno obdobje. Rak je nasploh najbolj plodno znamenje živalskega kroga. Obdobje Raka je najboljši čas za sajenje, namakanje, cepljenja in presajevanja. Škorpion (lat. *Scorpio*) je vodno znamenje in ugodno za rast ali za sajenje vsakršnih rastlin, še posebej trte. Tretji in četrti kvartal lunacije velja za ugodno obdobje za obvejevanje in zalivanje z namenom upočasnjevanja rasti in pospeševanja fruktifikacije. Rib (lat. *Pisces*) sta tudi vodno znamenje. Kot čas Raka in Škorpiona je tudi obdobje Rib vlažno in plodno. Drugo najboljšo znamenje za sajenje in presajevanje.
- 6., 7. Luna v dviganju in padanju nista lunini fazi, temveč nakazujeta položaj v zodiaku. Vsa zodiakalna znamenja, skozi katera potuje sonce od zimskega solsticija (21. dec.) do poletnega solsticija (21. junij), t.j. od Strelca do Dvojčkov, imajo v sebi silo dviganja. Luna ima tedaj obliko čaše. Za znamenja od Dvojčkov do Strelca je

značilna padanja (luna narobe obrnjena čaša!). Sile dviganja so sile zime in pomladi, ki napovedujejo počasen prirastek, razširjanje, rast in cvetenje, medtem ko so sile padanja sile poletja in jeseni in naznanjajo zrelost, žetev, propadanje in počitek.

Če že priznamo luni in morda tudi zodiakalnim znamenjem določen vpliv na življenje, potem so fiksni datumi, npr. famozni 1. marec, povsem brez osnove. Samo spomnimo se prehoda iz julijanskega na gregorijanski koledar! Izvršili so ga 1582. Tedaj so katoliške dežele v noči s 4. na 5. oktober premaknile "uro" za celih 10 dni naprej! Protestanti so sledili spremembi šele 1699 s premaknitvijo datuma z 18. februarja na 1. marec 1700. Nihče ne ve, katera "pravila" so nastala pred gregorijansko koledarsko reformo ali po njej, in katera so bila morebiti kronološko popravljena. Domnevno gre pri 1. marcu za zelo star datum, najverjetneje za rimsko novo leto. Na prvo navedbo v nemški literaturi naletimo 1680 (Johannes Colerus).

Težave s koledarjem so izvirale od tod, ker niti sinodski mesec niti tropsko leto ne trajata celo število dni. Od tod številne reforme (Julijanski in zdajšnji Gregorijanski koledar!).

Lunine faze se še pred nastankom visokih kultur določale življenjski ritem človeka. Dokaz sta sinonimna izraza za luno/mesec in mesec kot časovni interval enakega časa polnega obhoda lune okrog zemlje: *sinodski* ali *lunski* mesec - čas med dvema zaporednima enakima fazama lune (*lunacija*); traja približno 29,5 dni (*siderski* ali *zvezdni* mesec je časovni interval, v katerem napravi luna poln obhod okoli zemlje glede na zvezde). V prejšnjih koledarjih je bil mesec vselej sinodski mesec. Spomnimo se, da je stari rimski koledar

lunarni koledar, sprva iz desetih mesecev in kasneje iz dvanajstih. Leto je imelo $29,53 \times 12 = 354,4$ dni, pri čemer se je vsak mesec začel z mlajem. Ta koledar se je za 11 dni razlikoval od sončevega leta (365,25 dni), zato so morali vsako drugo leto med 23. in 24. februarjem vstaviti dodatni, "dobičkosen", mesec *Mercedonius* (lat. *merces* "plača" iz *mereo* "zaslužiti"), ki je imel izmenoma 22 ali 23 dni. Beseda "koledar" prihaja iz lat. *calendarium* "spisek dolžnikov posojilodajalcev". *Calendae* so bile prvi dan v mesecu, ko se plačevale obresti. Posojilodajalci so tedaj beležili imena svojih dolžnikov. Varro poroča, da izraz izvira iz običaja, ko je pontifeks vsakega prvega v mesecu sklical (lat. "*calare* "klicati") ljudstvo in ga obvestil o času mlaja, dnevih *non* (*nones*) in praznikih.

Kaj pravi znanost o domnevno izstopajočih lastnosti lunskega lesa?

Resnici na ljubo povejmo, da profesor Zürcher in sodelavci verjamejo v vpliv "luninih faz kot sinodnega ritma"

(Zürcher & Cantiani 1998, Zürcher 2000, Zürcher & Mandallaz 2001). Vplival naj bi na drevesno biologijo kot npr. na kalitev, inicialno rast in reverzibilne cirkadijske fluktuacije drevesnega premera in bioelektričnih potencialov. Menijo, da se delež kapilarne vode v lumnih in v celični steni vezane vode, ritmično spreminja in z njim lesne lastnosti. Voda naj bi prehajala iz simplasta (t.j. iz protoplastov) v apoplast (v celične stene in prostore) in obratno!

(Hopla, kaj pa, če je vse to res!?)

Nekaj pa le drži. Prepričan sem, da je lunski les boljši od "navadnega", saj gre za najlepša debela (npr. Thoma 1996). Praviloma gre za skrbno izbrane, do 400 let stare "resonančne" visokogorske smreke s počasno enakomerno rastjo z izrazito ozkimi branikami (nem. *Geigenbäume* "violinska drevesa"), z malo notranjimi napetostmi, zaradi počasne rasti v mladosti, z zelo malo motečega juvenilnega lesa, z uravnoteženimi tankovejnati krošnjami

□ Preglednica 1. Znanost o luskem lesu

Lastnost	Avtor študije	Rezultat
Gorljivost	Herz 1998 Triebel 1998 Seeling 1998 Niemz & Kučera 2000 Teischinger & Fellner 2000	Ni nikakršnih razlik med luskim in "navadnim" lesom. O negorljivosti ni govora!
Odpornost	Triebel 1998 Hirmke 1999 Teischinger & Fellner 2000	Lunski les ni bolj odporen!
Krčenje	Herz 1998 Seeling 1998 Triebel 1998 Rösch 1999 Bariska & Rösch 2000 Niemz & Kučera 2000 Seeling 2000 Teischinger & Fellner 2000	Ni razlik v krčenju med luskim in "navadnim" lesom!
Trdota	Seeling 1998 Niemz & Kučera 2000 Seeling 2000 Neumann 2003	Nikakršnih razlik me luskim in "navadnim" lesom!
Lesna vlažnost	Seeling 2000 Torno 2003	Morebitne razlike v vlažnosti so v območju normalnih variacij.

brez kompresijskega lesa. Lunska drevesa sekajo decembra in januarja na suš. Skrivnost visoke kvalitete lunskega lesa očitno ni v luninih "impulzih", temveč v skrbnem izboru, pazljivem ravnanju, predelavi in obdelavi in "konstrukcijski" zaščiti.

Naj vam zaupam še priporočene termine za sekanje lunskega lesa v naslednjih letih (Thoma 1999 str. 210-211): v l. 2005: 1. dec. (mlaj), 30. dec., in 31. dec. (mlaj); v l. 2006: 27. jan. in 28. jan. (mlaj) in 20. dec. (mlaj) in v l. 2007: 17. - 19. jan. (mlaj), 29. - 31. dec. (pojemajoča luna). Mlaj in pojemajoča luna ter zimski meseci sta tudi najpogostejša "prava" termina, ki ju omenja literatura oz. izročilo. Resnici na ljubo povejmo, da pogosto naletimo na kontroverzne podatke.

Naj končam nekoliko šaljivo s slavno italijansko frazo: *Si non e vero e ben trovato* ("Če že ni res, je pa vsaj dobro iznajdeno"). □

literatura

1. Bariska, M. Rösch, P. 2000. Fällzeit und Schwindverhalten von Fichtenholz. Schweiz. Z. Forstwes. 151 (11): 439-443.
2. Colerus, J. 1680. Oeconomia Ruralis et Domestica. Johann Baptistä Schönwetter Sel. Erben, Frankfurt am Mayn, 732 str.
3. Herz, A. 1998. Einfluß des Fällzeitpunkt auf das Schwindverhalten und die Feuchte des Holzes von Fichte, Literaturübersicht und Pilotstudie. Institut für Forstbenutzung und Forstliche Arbeitswissenschaft, Universität Freiburg.
4. Hirmke, M. 1999. Einfluß des Schlägerungszeitpunktes auf die natürliche Dauerhaftigkeit von Fichte (*Picea abies* Karst.). Diplomatska naloga, BOKU Dunaj.
5. Neumann, N. 2003. Wer vor Neumond ernt, erhält hartes und haltbares Holz. Niedersächsische Landesforsten, Waldinformation 2:20-21.
6. Niemz, P., Kučera, L.J. 2000. Zum Einfluss des Fällzeitpunktes auf wesentliche Eigenschaften von Fichtenholz - Eine Überprüfung publizierten Thesen. Schweiz. Z. Forstwes. 151 (11):444-450.
7. Paungger, J., Poppe, T. 1991. Vom richtigen Zeitpunkt - Die Anwendung des Mondkalenders im täglichen Leben. Heinrich Hugendubel Verlag, München. Slovenski prevod: Vse ob pravem času - Uporaba luninega koledarja v vsakdanjem življenju. Prevod A. Furlan. Mavrica, Celje 1995.
8. Rösch, P. 1999. Untersuchungen über den Einfluß des Fällzeitpunktes bezüglich Mondphasen aus das Trocknungs- und Schwindverhalten von Fichtenholz (*Picea abies* Karst.) Diplomarbeit ETH, Zürich.
9. Seeling, U. 1998. "Mondholz" schwindet und brennt nicht? AFZ/Der Wald 26:1599-1601.
10. Seeling, U. 2000. Ausgewählte Eigenschaften des Holzes der Fichte (*Picea abies* /L/ Karst) in Abhängigkeit vom Zeitpunkt der Fällung. Schweiz. Z. Forstwes. 151 (11):451-458.
11. Teischinger, A., Fellner, J. 2000. Alte Regeln neu interpretiert - Praxisversuche mit termingeschlägertem Holz. Schweiz. Z. Forstwes. 151 (11): 425-431.
12. Thoma, E. 1996. ...dich sah ich wachsen. Über das uralte und das neue Leben mit Holz, Wald und Mod. 4. izd. Edition Grüne Erde, Scharnstein (izšla že 4. izd.)
13. Thoma, E. 1999. ...und du begleitest mich - Wie Bäume und Hölzer dem Menschen nützen. Verlag Thoma, St. Johann/Pongau.
14. Triebel, J. 1998. Monphasenabhängiger Holzeinschlag. Diplomatska naloga TU Dresden/Tharandt.
15. Torelli, N. 2002. Lunami les ali les posekan ob "pravem" času. Les 54(1/2):19-20.
16. Torno, S. 2003. Holzeinschlag in unterschiedlichen Mondphasen - Eine Überprüfung an ausgewählten Eigenschaften des Fichtenholzes (*Picea abies* Karst.). Diplomatska naloga TU Dresden/Tharandt.
17. Zürcher, E., Cantiani, M.-G. 1998. Tree stem diameters fluctuate with tide. Nature 392, (16. april):665.
18. Zürcher, E. 2000. Mondbezogene Traditionen in der Forstwirtschaft und Phänomene in der Baumbiologie. Schweiz. Z. Forstwes. 151 (11): 417-434.
19. Zürcher, E., Mandallaz, D. 2001. Lunar synodic rhythm and wood properties: traditions and reality - experimental results on Norway spruce (*Picea abies* Karst.) 4th International Symposium on Tree. Montreal, Bot. Garden 20.-25. avg. 2000 Montreal, Proc.:244-250.

in memoriam

Janez Uršič

1933-2005

Sončen, duhovit, iskren kolega in prijatelj!

Takšni ne umrejo, le odidejo...

O smrt,

kako trpek je tvoj spomin!

Kako hiter je tvoj prihod!

Kako nedoumljive so tvoje poti!

Kako nestalen je tvoj čas!

Kako vesoljno je tvoje gospodovanje!

Luis de Granada, *Meditaciones*

